

Brokeback Mountain

Ennis och Jack möts när de en sommar ska vakta en flock får i bergen vid Brokeback Mountain. Det blir inledningen på en komplicerad och sorglig kärlekshistoria som sträcker sig över 20 år mellan två män som tvingas dölja sin kärlek på grund av omgivningens intolerans.

Rekommenderad för gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
CLAS ÖSTERHOLM

Handling

Wyoming 1963. Två män i tjugooårsåldern, Jack Twist och Ennis del Mar, möts för första gången när de söker jobb hos fårägaren Joe Aguirre. Jack och Ennis ska under några sommarmånader vakta en flock får uppe i bergen vid Brokeback Mountain. De söker lite trevande kontakt, Jack är den mest talföre av de två, Ennis är mer tystlåten.

Enligt Joe Aguirres strikta order ska Ennis stanna i lägret medan Jack ska tillbringa nätterna bland fåren uppe ovanför trädgränsen för att hålla rovdjuren borta. Dagarna lunkar på och arbetsrutinerna blir till vardag. Efter en tid tröttnar Jack på att tillbringa nätterna uppe bland fåren och Ennis tar frivilligt över hans jobb. En kväll fyllnar de båda killarna till och Ennis blir alldeles för full för att ta sig upp i bergen och somnar istället vid lägerelden. När kylan blir för påträngande övertalar Jack honom att komma in i tältet där de värmer varandra. Det slutar med att

de har våldsamt sex. Dagen därpå är Jack och Ennis förtegnade om vad som hände under natten. De kommer överrens om att detta inte är något som kommer att fortsätta när sommaren är över. För de är ju inte bögar. Men de båda killarna kommer allt närmare varandra och fortsätter sin relation.

Efter en tid får de veta att de ska avsluta sitt jobb en månad tidigare än planerat. Båda blir frustrerade, speciellt Ennis vilket leder till att en vänskaplig brottningsmatch utvecklas till ett slagsmål precis innan de ska bege sig iväg ner till civilisationen och Ennis blodar ner sin skjorta med näsblod.

Innan de skiljs åt frågar Jack om Ennis kommer att återvända nästa år, men Ennis har inga sådana planer. Jack tar sin bil medan Ennis vandrar iväg längs vägen. Efter några meter bryter han ihop och kräks.

Ennis gifter sig med sin ungdomskärlek Alma. De lever ett strävsamt familjeliv med två små barn på en liten gård, men Alma vill helst flytta in till samhället, bort från gårdens isolering.

Samtidigt söker Jack återigen jobbet som fårfösare vid Brokeback Mountain, men Joe Aguirre vill inte ha "sådana som han" där. Han vet vad Jack och Ennis höll på med sist. Jack fortsätter sin rodeokarriär och gifter sig med en rodeotjej, Lureen. De får snart en son och Jack får jobb på svärfars firma som försäljare av jordbruksmaskiner i Texas.

En dag får Ennis ett vykort från Jack där han meddelar att han ska komma och hälsa på Ennis. Det är fyra år sedan de sist sågs och när dagen för Jacks besök kommer är Ennis mycket nervös. När Jack äntligen dyker upp blir det ett mycket älskvärt möte – men Alma råkar se hur Jack och Ennis passionerat kysser varandra. Killarna tar in på ett motell och tillbringar natten tillsammans – med förevändningen att de ska ut och dricka öl och

prata gamla minnen. Dagen därpå ger de sig iväg på en fisketur där Jack och Ennis diskuterar vad de ska göra med sina liv. Ennis uttrycker sin rädsla att öppet visa sina känslor för Jack, som däremot drömmer om ett liv tillsammans med Ennis.

Tiden går och Ennis och Jack gör regelbundna "fisketurer" tillsammans medan relationen mellan Ennis och Alma svalnar, och tillslut skiljer de sig. Jack som fått reda på nyheten om skilsmässan åker lycklig för att hälsa på Ennis. Men Ennis ska umgås med sina döttrar den helgen och Jack tvingas besviken åka därifrån. Uppgifven beger han sig till Mexiko och köper sex av manliga prostituerade.

Thanksgiving-helgen tillbringas Ennis och Jack hos sina respektive familjer. Jack lyckas tillslut sätta sin hunsande svärfar på plats, och Ennis äter middag tillsammans med sina döttrar, Alma och hennes nye man. Alma kan inte längre hålla tillbaka sina känslor om Ennis relation till Jack och hon förklarar upprört vad hon vet. Ennis blir vansinnig och flyr därifrån.

Ennis och Jack fortsätter att träffas några gånger per år. Ennis inleder ett försiktigt förhållande med en servitris – men det leder ingenstans.

När Ennis och Jack tillbringat ytterligare en av sina vildmarksturer tillsammans förklarar Ennis att han på grund av sitt arbete inte kan träffa Jack på ett långt tag. Då brister det för Jack som häver ur sig all sin frustration över deras hopplösa situation. När Ennis tillslut åker iväg minns Jack ett ömt och kärleksfullt ögonblick från sommaren vid Brokeback Mountain när Ennis ger honom en kram.

Strax därefter får Ennis reda på att Jack är död. Han ringer till Lureen som berättar att Jack omkom i en olycka, men Ennis anar att han istället blev mördad. Ennis åker till Jacks föräldrahem för att ta med hans aska och sprida den enligt Jacks önskan i Brokeback Mountain. Men Jacks pappa vill att sonen ska vara begravd i familjegraven. I Jacks pojkrum hittar Ennis sin blodiga skjorta från deras slagsmål från sommaren i Brokeback. Skjortan hänger instucken i Jacks skjorta. Ennis tar bägge med sig och åker hem.

I filmens slutscener får Ennis besök av sin dotter som berättar att hon ska gifta sig. När hon åkt öppnar Ennis garderoben i sin husvagn där skjortorna hänger under ett vykort föreställande Brokeback Mountain. Ennis säger högt till sig själv: "Jag svär, Jack...".

"Jag är ingen bög"

"Det är helt enkelt så att om vi umgås och den här galenskapen far i oss, i fel tid, på fel plats, så är vi dödens./.../ Kan man inte fixa det måste man stå ut", säger Ennis till Jack när de äntligen återförenas fyra år efter den magiska sommaren i Brokeback Mountain. Kärleken finns där, men de kan ingenting mer göra än att hålla den hemlig på grund av omgivningens intolerans.

Både Jack och Ennis kommer från enkla förhållanden. Jack är uppvuxen på en liten gård med sina religiösa föräldrar. Han försörjer sig mest som rodeoryttare, precis som hans far en gång gjorde. Ennis kommer även han från en ranch-familj. Han förlorade sina föräldrar i en bilolycka och hankar sig fram på diverse ströjobb.

Filmens handling tycks ta plats i en isolerad historielös tid – trots att filmen arbetar med tydliga tidsmarkörer, som angivande av årtal, kläder, etc. som förklarar att historien utspelar sig under ca 20 år. Men av att det samtidigt pågår ett brinnande Vietnamkrig, 60-talsrevolter i form av kvinnlig frigörelse och en uppvaknande gayrörelse, bland mycket annat – syns inte ett spår. Det är ett samhälle som lever kvar i det gamla, där söner ska

följa i fädernas fotspår. Att som ung man välja sin egen väg i livet är mycket svårt. Att vara öppet homosexuell är helt orealistiskt.

Ennis och Jacks kärlek blir en kamp mot ett begränsande samhälle med rådande traditioner, fördomar och rädslor. Ennis bär också på fruktansvärda minnen från sin barndom då hans far tvingade honom att se resultatet av lynchningen av en homosexuell man, och han har till och med sina aningar om att det var pappan som låg bakom lynchningen. Detta har satt djupa spår hos Ennis och hans förnekande och avvaktande beteende är i ljuset av detta förklarligt. Som av ren överlevnadsinstinkt förvägrar han sig själv lyckan att dela ett liv med den han älskar.

Jack är däremot mer öppen med sina känslor och sina drömmar. Han har modet att visa att han är beredd att ta steget för att inleda en relation med Ennis. Men även han hamnar trots allt i en situation av att förneka sig själv.

- *Brokeback Mountain* handlar om att inte passa in och att tvingas leva med en livslögn på grund av omgivningens intolerans. Men vad är det som gör att Ennis och Jack inte vågar "komma ut"? På vilket sätt skapar samhället gränser?

- För att inte avslöja sig och bryta mot det sociala mönstret måste Ennis och Jack som överlevnadsstrategi spela roller för att passa in. Denna tematik berör universella frågor som vi alla någon gång ställs inför, frågor som: Vem är jag? Vem är jag i andras ögon? Låt eleverna diskutera dessa frågor utifrån begrepp som identitet och roller. Kan eleverna känna igen sig i detta "rollspel"?

Kärleken

"Det enda vi har är Brokeback", säger Jack uppgivet vid ett avgörande ögonblick mot slutet av filmen när han inte längre kan hålla tillbaka sin besvikelse över att Ennis inte vill inleda ett liv tillsammans med honom. Scenen är en uppgörelse där tjugo år av undertryckt ilska, bitterhet, skuld och rädsla kommer ut. Till denna scen knyts en återblick, ett minne från sommaren vid Brokeback Mountain. Jack står vid lägerelden och halvsover när Ennis ömt och kärleksfullt omfamnar honom bakifrån. Scenen kan tolkas som Jacks uppgivna erinran av en oskuldsfull och lycklig tid – ett ögonblick av ren kärlek.

Brokeback Mountain är en klassisk historia om kärlek med förhinder. En tragedi till skillnad mot den romantiska kärlekshistorien där de älskande får varandra på slutet. Filmen väcker tankar och frågor om vad kärlek är och den utmanar det vedertagna heterosexuella synsättet och vidgar kärleksbegreppet. Kärleken tar i filmen en mängd olika skepnader; den är å ena sidan en befriare, men den är även smärta, ånger, saknad, sexualitet.

Ennis bittra erfarenheter av kärleken kommer till uttryck i en oro för sin dotter när hon i filmens slutscener berättar att hon ska gifta sig. Det enda Ennis måste få veta formuleras i hans enda kommentar till bröllopsplanerna; "Älskar han dig?".

Därefter slutar filmen med att Ennis fingrar lite försiktigt på sin och Jacks skjortor som hänger i varandra som i en evig omfamning – symboliskt nog hänger de instängda i garderoben, gaykulturens komma-ut-symbol nummer ett. Ennis säger: "Jag svär, Jack...". Som för att övertyga Jack i sin himmel om att hans kärlek till honom var och är äkta, som om att han måste motbevisa Jacks tvivel.

- Kärleken kan ta sig mängder av uttryck, det kan handla om kärlek till en partner, till sina barn, till sin hund etc. Hur skulle

eleverna beskriva kärlek? Vad tar sig kärleken i filmen för uttryck? På vilka sätt kan kärlek uttryckas? Vad är kärlek i förhållande till sex? Vad är det som gör att man tycker om varandra?

Västernfilmer och manlig kultur

Brokeback Mountain har av många kategoriserats som en västernfilm – även om regissören Ang Lee inte vill kännas vid den etiketteringen. Och även om det inte är en klassisk västern så finns många av de mytiska attributen på plats; kärva och tystlåtna män till häst, grovjobbade eller rodeoridande ensamvargar som med svårighet försöker anpassa sig till ett ”vanligt” familjeliv.

Filmen har väckt starka reaktioner i USA. Det homosexuella temat sticker i ögonen på framförallt den konservativa kristna högern. Hollywoodfilmer med homosexuellt tema är som bekant ingenting nytt, men att *Brokeback Mountain* kombinerar detta med något så uramerikanskt och arkemanligt som cowboymyten – är det som rört upp mest känslor.

Brokeback Mountain avdramatiserar effektivt cowboymyten genom att samtidigt spela på dess karakteristika. Ennis och Jack är två vanliga killar, lantligt jordnära och lite grabbiga till sättet, uppväxta i några bortglömda hålor i den amerikanska västern, uppfödda på den torftiga sociala kost av manlighet som denna miljö har att erbjuda – och så är de homosexuella. *Brokeback Mountain* skildrar på så sätt också en ny ”gay-typ” på film, en hårt arbetande arbetarklass i en småstadsmiljö istället för den ”kultiverade” övre medelklass från storstaden som oftast annars får representera de homosexuella på vita duken.

Filmens spel med det typiskt manliga uttrycks också tydligt i Ennis och Jacks fysiska relation. När de förvirrat släpper på alla hämningar och känslorna exploderar tar sig ömheten i sext, smekningarna och kyssarna uttryck i killars typiska buffande, knuffande och brottande. Regissören Ang Lee har sagt med hänvisning till dessa scener, att det tydligt skulle framgå som kyssar mellan män. Han ville få fram något djuriskt, en kyss mellan två hannar som släppt på alla hämningar, isolerade från omgivningen utan vittnen och sociala bojor.

Att ha en nära relation till vildmarken är en självklar del av Jacks och Ennis ”manliga värld”. Naturen fungerar i berättelsen som en fristad utan sociala gränser där Ennis och Jack kan känna sig osynliga, trygga och oförställda.

- Diskutera i klassen utifrån filmens skildring av ”manlighet” om det finns något som är typiskt manligt respektive kvinnligt? Vad är det i så fall? Vad är det som sätter gränser för vad man får göra som kille respektive tjej?

- Diskutera könsroller i media. Skiljer sig Jack och Ennis från de bilder av män som vanligtvis finns representerade på film?

Kvinnorna

Brokeback Mountain sätter fokus på relationen mellan två män. Men för den skull lyckas ändå filmen ge en nyanserad bild av de två kvinnorna som står Ennis och Jack närmast. Alma och Lureen i *Brokeback Mountain* står å ena sidan för kärlek, trygghet och normalitet, samtidigt som det traditionella äktenskapet ur Ennis och Jacks perspektiv blir en social tvångströja. Att gifta sig med en kvinna och bilda familj är en självklarhet i den värld de lever – även om det för Ennis och Jack inte överensstämmer med deras bild av en lycklig familj.

Men i filmen läggs ingen skuld på Alma och Lureen. Det är ju som Ennis vid ett tillfälle säger; ”Det är inte Almas fel”, att han och Jack inte kan leva tillsammans. Även kvinnorna är fast i de sociala mönster som präglar småstadslivet i mellanvästerns USA. Almas dröm om en familj raseras när hon ser hur Ennis alltmer försvinner ur hennes liv. Hon förstår vad som pågår, men vill inte tro att det är sant. Hon förnekar in i det längsta det uppenbara och för henne fruktansvärda som inte går att formulera i ord.

Lureen anar även hon vad som pågår, även om det uttrycks mer diskret i berättelsen, via små antydningar. Hon söker istället tröst i familjeföretaget och sin räknemaskin i jakt på nollor.

- Beskriv Alma och Lureen, vad har de för drömmar? Vad betyder Alma och Lureen för Ennis och Jack? Varför gifter de sig? Filmen ställer det traditionella familjebegreppet på ända. Vad är en familj? Måste en familj se ut på ett visst sätt – t ex mamma, pappa, barn?

Bok och film

Filmen är baserad på en novell av författaren Annie Proulx som publicerades första gången i tidskriften *New Yorker* 1997. Filmen följer ganska troget förlagan och det kan vara intressant att låta klassen läsa novellen som tack vare sitt behändigt korta format är en utmärkt ingång till att diskutera hur man kan bygga upp en kort litterär berättelse – samt att analysera hur man omvandlar en litterär text till film. Ofta handlar det om att koncentrera och koka ner förlagan till en essens, att utelämma och fokusera. I fallet *Brokeback Mountain* har manusförfattarna arbetat på ett något annorlunda sätt. De har snarare byggt ut historien, bl a utvecklat de kvinnliga karaktärerna och tillsammans med regissören och fotografen arbetat med att visualisera den fåordiga dialogen till uttrycksfulla filmbilder.

Novellen av Annie Proulx finns publicerad på svenska i novellsamlingen *Berättelser från vidderna* (Forum, 2000). Novellen finns även utgiven på engelska i en separat pocketutgåva *Brokeback Mountain* (Scribner, 2005)

Produktionsuppgifter

USA 2005

Producent: James Schamus & Diana Ossana

Manus: Larry McMurtry & Diana Ossana, efter novellen av Annie Proulx

Regi: Ang Lee

Foto: Rodrigo Prieto

Klippning: Geraldine Peroni & Dylan Tichenor

Musik: Gustavo Santaolalla

I rollerna

Ennis del Mar – Heath Ledger

Jack Twist – Jake Gyllenhaal

Alma – Michelle Williams

Lureen – Anne Hathaway

Tekniska uppgifter

Speltid: 135 minuter

Format: Vidfilm

Ljudsystem: SR, SRD, DTS

Censur: Från 7 år

Premiär: 3 februari 2006

Distribution

Sandrew Metronome, Box 5612, 114 86 Stockholm, tel 08-762 17 00, fax 08-10 38 50, www.sandmet.com